

Grensjongeren

Jan van der Ploeg

GRENS JONGEREN

*Van riskant tot
strafbaar gedrag*

u i t g e v e r i j

SWP

Grensjongeren

Van riskant tot strafbaar gedrag

Jan van der Ploeg

ISBN 978 90 8560 100 5

NUR 740

BISAC PSY002000

THEMA JBSP2

© 2021 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met Uitgeverij SWP voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen door een onderwijsinstelling van een gedeelte uit deze uitgave, in papieren vorm of digitaal, (bijvoorbeeld voor plaatsing ervan op uw digitale leeromgeving of in een reader) kunt u zich richten tot: Stichting UvO, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, Tel. 023-8700212, www.stichting-uvo.nl UvO@cedar.nl.

Voorwoord

Twee jongens van vijftien en zestien jaar zijn donderdag veroordeeld tot tien maanden jeugddetentie voor het plegen van een beroving met dodelijke afloop, vorig jaar in Hoofddorp. Het 64-jarige slachtoffer van de overval werd doodgestoken. De buit bedroeg 100 euro (NRC, 17juli 2020).

Twee dagen eerder verscheen in de NRC het volgende bericht.

Een jongen uit Wierden die in 2018 zijn opa met messteken om het leven bracht, is door het gerechtshof in Leeuwarden veroordeeld tot twee jaar jeugddetentie en jeugd-tbs.

Hoe heeft het zover kunnen komen?

Het gaat hier om extreme voorbeelden van wetsovertredend gedrag waar de samenleving van opschrikt. Er zijn echter veel meer, minder ernstige, wetsovertredende gedragingen die aan veel mensen voorbijgaan, maar die kunnen escaleren en de samenleving onveiliger maken.

Dit boek staat stil bij de jongeren die ernstige strafbare feiten op hun naam hebben staan en daarvoor zijn veroordeeld. Wie zijn deze jongeren, hoe worden ze aangepakt en wat zijn de resultaten?

Maar het boek begint met het veel grotere aantal grensjongeren met een sterk risico op wetsovertredend gedrag. Het laat zien wat er fout ging in hun leven en hoe zij dreigen te ontsporen.

Het is aan de samenleving i.c. de jeugdzorg om deze grensjongeren tijdig de zorg en behandeling te geven die het tij doen keren opdat het niet alsnog tot strafbare gedragingen zal komen.

Dit boek hoopt hierin een bijdrage te leveren.

Oegstgeest

Jan van der Ploeg

Inhoud

Voorwoord	5
1 Grensjongeren	13
1.1 Inleiding	13
1.2 Normen en waarden	14
1.3 Verloop	15
1.4 Grensverwijzers	16
1.5 Twee categorieën grensjongeren	17
1.5.1 Risicjongeren	17
1.5.2 Gestrafte jongeren	18
1.6 Ordenen van gedragsproblemen	18
1.7 Samenvatting	20

DEEL 1 RISICJONGEREN

2 Bestaan er onbehandelbare grensjongeren?	23
2.1 Inleiding	23
2.2 Psychopathische jongeren	24
2.3 Vragenlijsten	26
2.4 Prevalentie	28
2.5 Samenhang met andere problemen	29
2.6 Neurobiologische basis	32
2.7 Opvoeding	33
2.8 Behandelingsmogelijkheden	34
3 Uitvallers in de jeugdzorg	37
3.1 Inleiding	37
3.2 Definitie van uitval	37
3.3 Voorkomen	38
3.4 Factoren die uitval bevorderen	39
3.5 Kenmerken uitvallers	41
3.6 De ontwikkeling van jeugdige uitvallers	42
3.7 Hoe is uitval te voorkomen?	43

4	Zwervende jongeren	45
4.1	Inleiding	45
4.2	Definitie	45
4.3	Omvang	47
4.4	Ontwikkeling	48
4.5	Kenmerken van zwervende jongeren	48
4.6	Risicovolle gedragingen	50
4.7	Persoonlijkheidskenmerken	51
4.8	De kwetsbaarheid van zwervende jongeren	52
4.9	Eén keer zwervend, altijd zwervend?	53
4.10	Hulpverlening	54
5	Drank, drugs en het risico op strafbaar gedrag	57
5.1	Inleiding	57
5.2	Aantal jeugdigen dat drinkt	57
5.3	Prevalentie drugsgebruik	59
5.4	Verslaving	60
5.5	Gevolgen	61
	5.5.1 Kortetermijneffecten	61
	5.5.2 Langetermijneffecten	62
5.6	Risicofactoren	62
5.7	De samenhang tussen drank, drugs en problemen	65
5.8	Samenhang met strafbaar gedrag	66
5.9	Hulpverlening	67
6	Grensjongeren in gesloten tehuizen	69
6.1	Inleiding	69
6.2	Enkele algemene kenmerken	70
6.3	Probleemzwaarte	71
	6.3.1 Jongeren in open en gesloten inrichtingen	71
	6.3.2 Jongeren die nu in een JeugdzorgPlus-instelling verblijven en jongeren die vroeger met een OTS in een JJI verbleven	72
6.4	Problemen bij opname in een JeugdzorgPlus-instelling	72
	6.4.1 DSM-5 indeling	73
	6.4.2 Indeling naar probleemkenmerken	74
6.5	Behandeling	75
6.6	Resultaten	76
6.7	Waarheen?	78

DEEL 2
GESTRAFTE JONGEREN

7	Delinquente jongeren	81
7.1	Inleiding	81
7.2	Voorkomen van wetsovertredend gedrag	81
7.2.1	Verdachten	82
7.2.2	Gestraften	83
7.2.3	Zelfrapportage	84
7.3	Delinquente jongeren in de jeugdzorg	85
7.4	Theorieën	86
7.4.1	Psychologische verklaringen	86
7.4.2	Sociologische verklaringen	88
7.4.3	Verklaringen vanuit de criminologie	89
7.4.4	Neurobiologische invalshoek	90
7.5	Risicofactoren	92
7.6	De aanpak van delinquente jongeren	94
7.7	De rol van de theorie	96
7.8	Behandelingsprogramma's voor delinquente jeugdigen	96
8	Grensjongeren met een strafmaatregel	99
8.1	Inleiding	99
8.2	Jongeren met een Halt-straft	99
8.3	Wat houdt een Halt-straft in?	100
8.4	Waarom komen jongeren bij een Halt-bureau terecht?	101
8.5	Helpt de Halt-straft?	103
8.5.1	Gedragsverbeteringen	103
8.5.2	Recidive	104
8.5.3	Overige onderzoeksbevindingen	105
8.5.4	Bij wie slaat de Halt-straft het beste aan?	105
8.6	Jongeren met een jeugdreclassering	106
8.7	Algemene kenmerken	106
8.8	Probleemkenmerken van jongeren met een reclasserings- maatregel	108
8.9	Hulpverlening	109
8.10	Helpt de jeugdreclasseringsmaatregel?	111
8.11	Wie heeft meer of minder kans op succes?	112

9	Grensjongeren in Justitiële Inrichtingen (JJI's)	113
9.1	Inleiding	113
9.2	Korte geschiedenis	113
9.3	Prevalentie	114
9.4	Onderzoek naar jongeren in een JJI	115
9.5	Kenmerken van de huidige JJI-populatie	117
9.6	Kenmerken van de zwaarst gestrafte jongeren	119
9.7	Behandeling	120
	9.7.1 Mislukte programma's	120
	9.7.2 Huidige behandeling in de JJI's	121
9.8	Vormgeving en functies	122
9.9	Recidive	123

DEEL 3

DIAGNOSTICEREN EN BEHANDELEN

10	Diagnostiek en behandeling	127
10.1	Inleiding	127
10.2	Psycho-diagnostisch onderzoek	128
10.3	Voorbeelden van gehanteerde diagnostische instrumenten	129
	10.3.1 Algemene gedragsbeoordelingen	129
	10.3.2 Specifieke gedragsproblemen	130
	10.3.3 Gezinsproblemen	131
	10.3.4 Intelligentie	131
	10.3.5 Persoonlijkheidsvragenlijsten	132
	10.3.6 Risicotaxatie-instrumenten	133
	10.3.7 Tot slot	133
10.4	Enkele kanttekening bij het testgebruik	134
10.5	Interventies op drie niveaus	134
10.6	Theoretische uitgangspunten	136
	10.6.1 De bio-sociaal-ecologische theorie	136
	10.6.2 De theorie van de sociale gedragsleer	137
	10.6.3 De theorie van het cognitieve model	137
	10.6.4 De theorie van het cognitieve gedragsmodel	138
10.7	Enkele voorbeelden van programma's	139

11 De forensische bijdragen	141
11.1 Inleiding	141
11.2 Verschillende identiteiten	142
11.2.1 De forensische kinder- en jeugdpsychiatrie	142
11.2.2 De forensische psychologie	142
11.2.3 De forensische orthopedagogiek	143
11.3 Verschillen	144
11.4 Overeenkomsten	145
11.5 Interdisciplinaire samenwerking	146
11.6 Kwaliteitsbewaking	148
11.7 Tot slot	149
12 Het grens-signaleringsmodel	151
12.1 Inleiding	151
12.2 De nabije omgeving	152
12.3 De persoonlijkheid	153
12.4 De maatschappelijke en biologische context	153
12.5 De grenspassages	155
12.6 Samenvatting	157
Register	159
Geraadpleegde literatuur	163
Bijlage 1: Verschil in risicofactoren tussen brugklassers die wel/geen delict hebben gepleegd.	171
Bijlage 2: De vier centrale persoonlijkheidskenmerken toegelicht	172

1 Grensjongeren

1.1 Inleiding

Grensjongeren balanceren op de grens van goed en kwaad en van wat wel en niet is toegestaan in onze samenleving. Vaak staan zij op het punt die grens te overschrijden en gaat onprettig gedrag over in onwettig gedrag.

In plaats van een positieve bijdrage te leveren aan de veiligheid van onze samenleving doen zij daaraan afbreuk. Het risico is aanwezig dat deze jongeren zich ontwikkelen tot asociale personen die buiten de samenleving belanden. Zij vormen dan een last voor zichzelf en een ballast voor de samenleving. Om te voorkomen dat zij zich later aan de schaduwzijde van onze samenleving ophouden, zullen grensjongeren extra aandacht en zorg moeten krijgen.

Grensoverschrijdend gedrag wordt als laakbaar en soms zelfs als strafbaar beschouwd. Dit hangt af van de grens die onze samenleving hanteert. Maar waar ligt die grens?

Als het gaat om wetsovertredend gedrag, dan is die grens duidelijk te bepalen. In de wet is precies vastgelegd welke gedragingen strafbaar zijn. Denk hierbij aan diefstal, inbraak, bedreiging, beroving en geweldpleging. Wie zich schuldig maakt aan dit wetsovertredend gedrag wordt gestraft. Afhankelijk van de aard van het delict, de omstandigheden en de jeugdige wordt deze straf vastgesteld. Deze straf kan uiteenlopen van een waarschuwing tot een detentie in een justitiële jeugdinrichting.

Niet alle jongens en meisjes die deze grens passeren worden echter opgemerkt. Er zijn ook jongeren die een of meer delicten hebben gepleegd zoals een winkeldiefstal of een vernieling, zonder dat dit wetsovertredend gedrag is waargenomen door de politie. Dit blijkt uit onderzoek waarbij aan jongeren zelf wordt gevraagd of zij zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan wetsovertredend gedrag. Dan blijkt dat dit gedrag veel vaker voorkomt dan de statistieken van de politie laten zien. Als deze onopgemerkte wetsovertredende jongeren blijven volharden in dit gedrag, lopen zij het risico later alsnog met de politie in aanraking te komen.

Tot de grensjongeren behoren echter niet alleen jongeren met strafbaar gedrag, maar ook jongeren met ernstig normoverschrijdend gedrag. Zij hebben een grote kans later tot wetsovertredend gedrag te komen. Gedrag dat niet

strafbaar maar wel normoverschrijdend is, omvat legio gedragingen waarvan moeilijk valt te voorspellen hoe die zich bij jongeren zullen ontwikkelen. Voor meer zicht op normoverschrijdend gedrag staan we eerst stil bij de vraag: wat zijn normen en waarden eigenlijk?

1.2 Normen en waarden

Normen zijn afgeleid uit de waarden die in een samenleving gelden. Deze waarden omvatten opvattingen en ideeën die verankerd liggen in de geschiedenis van een bepaald land of een bepaalde cultuur. Die waarden zijn niet alleen terug te vinden in onze gedragingen, maar ook in de manier waarop politiek wordt bedreven, scholen zijn ingericht en in de wijze waarop de rechten en plichten zijn geregeld.

Uit de waarden vloeien de normen voort. Normen zijn ongeschreven regels en afspraken die aangeven wat wel en niet acceptabel is in onze samenleving. Dat kan gaan om simpele huis-tuin-en-keukenregels zoals niet liegen en geen kwaadspreken van anderen, maar het kan ook betrekking hebben op ongeschreven regels van meer serieuze aard zoals een ander niet pesten, vals beschuldigen, slaan of bedriegen.

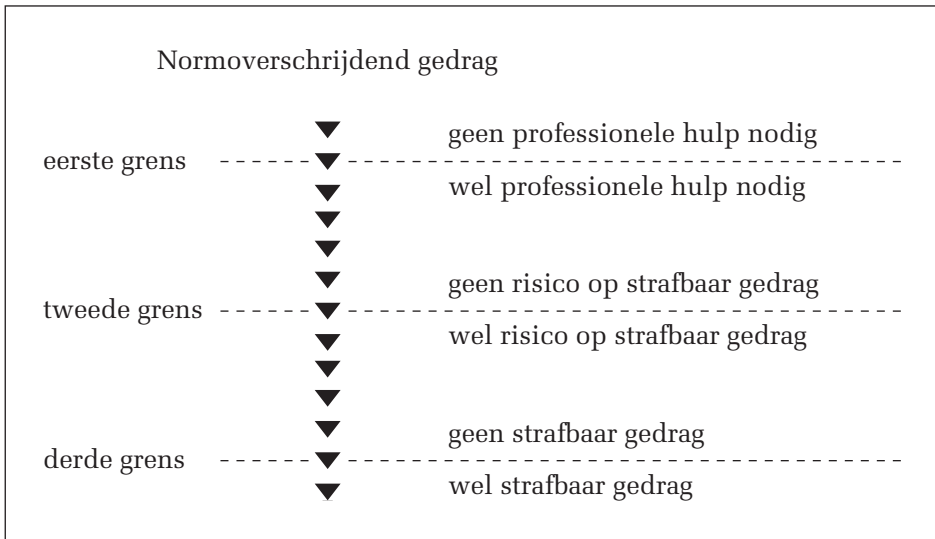
Er bestaan veel van deze ongeschreven en onmisbare regels. Zij bevorderen dat de samenleving zoveel mogelijk als een coherent geheel blijft functioneren. Er zou chaos ontstaan als iedereen de normen aan zijn laars zou lappen. Normoverschrijdend gedrag wordt dan ook niet geaccepteerd of getolereerd in onze samenleving.

Echter, niet iedereen beschouwt hetzelfde gedrag als normoverschrijdend. Waar de een bijvoorbeeld bepaald gedrag beoordeelt als agressief gedrag of pesten, beschouwt een ander datzelfde gedrag als opkomen voor jezelf of een beetje plagen.

Verder is de ene normoverschrijding de andere niet. Aan de ene overschrijding wordt zwaarder getild dan aan de andere. Ook zal niet aan ieder normoverschrijdend gedrag zo zwaar worden getild dat er hulpverlening aan te pas moet komen. Evenmin zal iedere jongere met normoverschrijdend gedrag tot wetsovertredend gedrag komen.

1.3 Verloop

In het verloop van normoverschrijdend gedrag naar strafbaar gedrag onderscheiden we drie grenzen, zoals in het volgende schema is aangegeven.

De grenzen suggereren hier strakke scheidingslijnen, maar daarvan is geen sprake. Alleen de derde grens is exact te bepalen. Voor beide voorgaande grensovergangen geldt dit niet. Het is daar niet mogelijk een rechte lijn te trekken tussen normoverschrijdend gedrag dat wel of niet zo problematisch is dat de hulpverlening eraan te pas moet komen (eerste grens). Hetzelfde geldt voor normoverschrijdend gedrag waarbij het risico groot is dat het tot strafbaar gedrag zal komen (tweede grens). Dat blijven vloeiende grenzen.

Overschrijding van de eerste grens geeft aan dat het normoverschrijdend gedrag zo problematisch is dat de jeugdzorg moet worden ingeschakeld en professionele hulp geboden is. Daar zal blijken dat het normoverschrijdend gedrag veelal samengaat met andere problemen die vaak doorslaggevend zijn voor het invoeren van deskundige hulp.

Overschrijding van de tweede grens geeft aan dat het normoverschrijdend gedrag zo problematisch is (geworden) dat de kans groot is dat het tot wetteloos gedrag zal komen. Ook hier staat het ernstige normoverschrijdende gedrag zelden op zichzelf. Er is vrijwel altijd een samenhang met

meer psychosociale problemen Deze grensjongeren zijn te beschouwen als *risicojongeren*.

Overschrijding van de derde grens geeft aan dat er sprake is van strafbaar gedrag. Deze grens is duidelijk. Het wetsovertredend gedrag staat evenmin op zichzelf en gaat vrijwel altijd gepaard met meer problematiek. Deze grensjongeren noemen we de *gestrafte jongeren*.

Het model suggereert dat het om opeenvolgende grensoverschrijdingen gaat. Dit is echter niet altijd het geval. Een jongere kan de derde grens passeren zonder eerder de eerste grens te zijn gepasseerd. Dit zijn de wetsovertredende jongeren die niet eerder professionele hulp ontvingen. Een jongere kan ook de tweede grens overslaan als hij of zij van lichte normoverschrijdingen ineens en onvoorzien tot wetsovertredend gedrag komt.

1.4 Grensverwijzers

Voor het bepalen van de eerste en tweede grensovergang bestaan geen duidelijk grenspalen maar wel enkele grensverwijzers.

Een eerste grensverwijzer is *de ernst* van het normoverschrijdend gedrag. Het maakt verschil of een jongere iemand heeft bedreigd of iemand ernstig heeft mishandeld.

Een tweede grensverwijzer vormt *de frequentie* van de normoverschrijding. Blijft het bij een enkele normoverschrijding of komt het herhaaldelijk voor?

De derde grensverwijzer is *de duur* van de normoverschrijding. Deze kan een korte periode betreffen, maar kan ook lang duren.

De vierde grensverwijzer betreft *de omvang* van de normoverschrijding. Deze kan beperkt blijven tot een enkele norm, maar kan ook betrekking hebben op meerdere problemen (spijbelen, vechten, stelen en vernielen). Met andere woorden: het kan gaan om een enkelvoudige of een meervoudige normoverschrijding

De laatste grensverwijzer refereert aan *de gevolgen* van het normoverschrijdend gedrag. Hoeveel schade – fysiek, financieel maar ook psychisch – brengt het normoverschrijdend gedrag bij de ander teweeg?

De veronderstelling is nu dat de kans op wetsovertredend gedrag groter is naarmate er meer grensverwijzers rood kleuren.

1.5 Twee categorieën grensjongeren

Dit boek gaat over de risicojongeren, die de tweede grens zijn gepasseerd en de gestrafte jongeren, die de derde grens zijn overschreden.

1.5.1 Risicojongeren

Om het risico dat jongeren tot strafbare gedragingen komen in te schatten, is het belangrijk om naar het normoverschrijdende gedrag te kijken, maar ook naar de daarmee samenhangende psychosociale problematiek. Middelen om daar zicht op te krijgen zijn observaties, interviews en psychologische tests. Deze laatste meetinstrumenten bieden de mogelijkheid om de ernst van het gedrag te bepalen aan de hand van de hoogte van de testuitslagen. Hoe meer de uitslagen afwijken van de gemiddelde scores, hoe groter de kans op ernstig of strafbaar normoverschrijdend gedrag. Aan de hand van de hoogste deciel-scores of (sub)klinische scores kunnen deze jongeren worden onderscheiden. In tests waar deze normen ontbreken, kan een bepaalde standaarddeviatie worden aangehouden om de meest van het gemiddelde afwijkende jongeren als risicovolle jongeren te onderkennen.

Het is echter niet voldoende om naar het normoverschrijdende en problematische gedrag te kijken. Elke jongere functioneert in een sociale context die medebepalend is bij het maken van inschattingen van het risico op strafbare gedragingen. Dat betreft in de eerste plaats het gezin. Ook de ruimere omgeving zoals de school, de vrienden en de vrijetijdsbesteding zijn van invloed, evenals de maatschappelijke omstandigheden en de biologische make-up. Deze factoren kunnen een positieve en daarmee risicoverminderend effect hebben, maar bij risicojongeren is het omgekeerde vaak het geval. Daar zijn de omstandigheden en de in aanleg gegeven disposities niet gunstig. Zij vergroten de kans dat het tot ernstig of strafbaar grensoverschrijdend gedrag zal komen.

Tot de risicojongeren behoren vaak zwerfende jongeren, jongeren die te veel drank en drugs gebruiken, de uitvallers in de jeugdzorg, jongeren die moeilijk te behandelen zijn of jongeren die in een gesloten instelling van de jeugdzorg zijn geplaatst.

1.5.2 Gestrafte jongeren

Voorkomen moet worden dat gestrafte jongeren die de derde grens zijn overschreden aan de verkeerde kant van de grens blijven steken en dat zij hun wetsovertredend gedrag blijven vertonen. Om te bepalen hoe groot die kans is, zijn er risicotaxatie-instrumenten ontwikkeld. Het gevaar van deze instrumenten is echter dat het kan leiden tot schijnzekerheden.

Ook hier geldt dat het wetsovertredend gedrag vrijwel altijd samenhangt met andere problemen. Dat geldt voor de jongere zelf, maar ook voor de omgeving. Deze persoons- en omgevingsfactoren zijn medebepalend voor de kans op herhaling.

De straffen die jongeren opgelegd krijgen, lopen uiteen. Voor jongeren van 12 t/m 18 jaar bestaan onder meer de volgende straffen: HALT-straf, boete, taakstraf, gedragsbeïnvloedende maatregel en jeugddetentie.

De gestrafte jongeren vinden we terug in justitiële jeugdinstellingen of onder jongeren met een strafmaatregel zoals een Halt-straf of een jeugdreclassering.

1.6 Ordenen van gedragsproblemen

Vanuit wetenschappelijk onderzoek is veel bekend over de aard en de inhoud van gedragsproblemen die vaak samengaan met normoverschrijdend gedrag. Daaruit blijkt dat normoverschrijdend gedrag niet alleen samenhangt met manifeste gedragingen zoals agressie en antisociaal gedrag, maar ook met emotionele problemen zoals angst, woede, wraak en somberheid. Cognitieve problemen, zoals een beperkte intelligentie, kunnen eveneens een rol spelen. Om grip te krijgen op het grote aantal problematische gedragingen, zijn er meerdere pogingen ondernomen om daarin een bepaalde ordening aan te brengen. Dit classificeren van probleemgedragingen vindt plaats op basis van gemeenschappelijke kenmerken, maar houdt tevens rekening met het ontstaan en de behandeling van de probleemgedragingen. Een goed classificatiesysteem maakt de kern van de problematiek zichtbaar. Het bevordert bovendien de onderlinge communicatie tussen collega's waardoor sneller en meer doordacht een beoordeling van het gedrag mogelijk is. De afgelopen jaren zijn meerdere classificatiesystemen ontwikkeld.

Er zijn twee benaderingen te onderscheiden om tot een classificatie van probleemgedrag te komen: de klinische en de empirische.

De *klinische benadering* houdt in dat de classificaties worden gekozen op basis van de klinische indrukken die deskundigen in de praktijk hebben opgedaan met problematische jongeren, waaronder normoverschrijdende jongeren. Deze indrukken worden via uitwisselingsbijeenkomsten samengevoegd, waarna een systematische ordening plaatsvindt.

Op deze wijze zijn verschillende classificatiesystemen ontworpen. Het eerste aanvaardbare systeem voor jongeren is het GAP-systeem (Group for the Advancement of Psychiatry) uit 1966, bestaande uit tien verschillende hoofdcategorieën. Daarna zijn twee classificatiesystemen ontwikkeld die nog steeds in gebruik zijn, namelijk het DSM-systeem (Diagnostic and Statistical Manual) en het ICD-systeem (Classification of Diseases). Bij beide laatsten is sprake van een multi-axiale benadering. Dit betekent dat het probleemgedrag wordt beoordeeld en beschreven op meerdere assen (gebieden). Op deze wijze ontstaat een meer genuanceerd beeld.

Van vrij recente datum is het in Nederland ontwikkelde CAP-J-systeem (Classificatiesysteem Aard Problematiek jeugdzorg). Het betreft hier eveneens een meerassig systeem. Het werkt met de volgende vier assen:

- het psychosociaal functioneren (sociale en emotionele problemen);
- de cognitieve ontwikkeling (schoolproblemen);
- het gezin en de opvoeding (wijze van opvoeden);
- de sociale omgeving (relatieproblemen, vrienden).

De aanhangers van de *empirische benadering* distantiëren zich van classificatiesystemen die stoelen op klinische oordelen. Die systemen zijn in hun ogen onbetrouwbaar, te vaag en te abstract.

De voorstanders van de empirische benadering kiezen voor een via onderzoek tot stand gebracht classificatiesysteem. Dat houdt in dat nader wordt onderzocht hoe de talrijke kenmerken van gedragsproblemen met elkaar samenhangen. Via factoranalyses wordt gezocht naar overkoepelende gedragsdimensies. Op deze wijze zijn verscheidene broad-band en narrow-band dimensies vastgesteld. Tot de eerste groep wordt een beperkt aantal kenmerkende dimensies gerekend (meestal twee of vier) dat voor alle problematische gedragingen geldigheid heeft, terwijl de tweede groep uit een groter aantal centrale gedragskenmerken bestaat (oplopend tot tien).

De empirische benadering resulteert in verschillende vragenlijsten ofwel genormeerde en gestandaardiseerde psychologische tests. Deze vragenlijsten behoren te voldoen aan de volgende criteria: begrijpelijke vragen bevatten, breed toepasbaar zijn, meerdere informatiebronnen benutten, voldoende betrouwbaarheid

en validiteit bezitten (zie verder hoofdstuk 10). Bekende in de jeugdzorg veel gebruikte vragenlijsten zijn de CBCL (Child Behavior Checklist), de SDQ (Strength and Difficulties Questionnaire) en de SEV (Sociaal-emotionele Vragenlijst).

Uitgaande van deze empirisch tot stand gekomen vragenlijsten gaat het om de volgende tien probleemcategorieën:

agressief	teruggetrokken/depressie
hyperactief	angstig/depressief
impulsief	denkprobleem
antisociaal	lichamelijke klachten
oppositieel	aandachtsproblemen

Eerder genoemde classificatiesystemen spelen een grote rol bij het vaststellen van grensjongeren met een verhoogd risico op strafbaar gedrag (de risicjongeren) en van gestrafte jongeren met het risico om opnieuw tot strafbaar gedrag te komen (de gestrafte jongeren). Ongeacht het gebruikte beoordelingsstelsysteem blijft het bepalen van risico's echter vaak een kwestie van aftasten en veronderstellen.

De sociale wetenschap vermag veel en heeft ook veel kennis vergaard over menselijk handelen, maar precieze voorspellingen zijn niet te geven. Het blijft bij het veronderstellen met meer en minder zekerheden. Het afwegingsproces is geen rekensom. Het is een inschatting, een hypothese die in de toekomst zal blijken te kloppen of niet.

1.7 Samenvatting

In dit boek komen de jongeren in beeld die balanceren op de grens van wat wel en niet toelaatbaar is. Dit betreft jongeren die de derde grens van strafbaar gedrag hebben overschreden, zoals delinquente jongeren en jongeren die in een justitiële inrichting verblijven. Daarnaast gaat het om jongeren die de tweede grens zijn gepasseerd en een groot risico lopen om tot strafbaar gedrag te komen, zoals zwervende jongeren en uitvallers in de jeugdzorg.

Dit boek besteedt tevens aandacht aan de diagnostiek en de behandeling van de verschillende categorieën grensjongeren. Ook wordt ingegaan op de bijdrage van de forensische deskundigen.

Tot slot wordt een heuristisch model gepresenteerd dat het mogelijk maakt een ordening aan te brengen in de vele variabelen die kunnen leiden tot wetsovertedend gedrag en het risico daarop: het grens-signaleringsmodel.